

Скарбниця народних казок

Казки народів світу: різновиди та ознаки

У народних казках люди вчилися розуміти світ і природу, мріяти й перемагати зло. Це поезія, що здатна зцілити найчерствішу душу.

Михайло Максимович

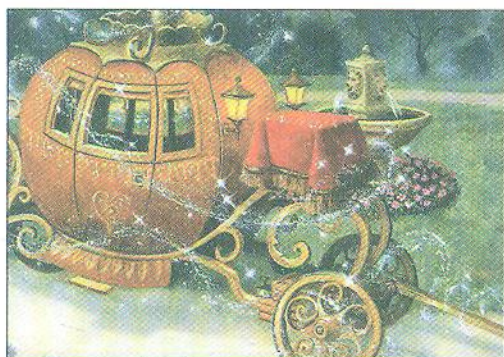
Чи любите ви народні казки? Чому? Назвіть найулюбленіші. До культури якого народу вони належать? Які події або явища в них відображені? Поясніть, чому ці твори називають народними.

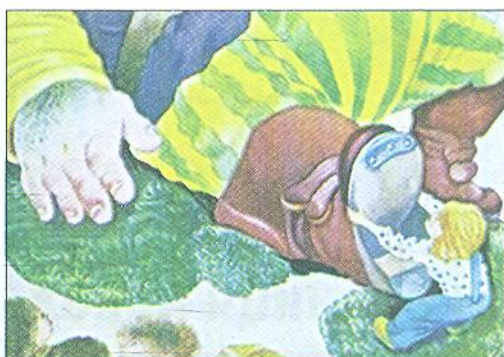
Що таке фольклор?

Дуже давно, коли ще не було писемності, у людей виникла потреба розповісти про те, що вони побачили, пережили, відчували. Ці оповідки передавали з уст в уста, нерідко в супроводі танцю, у пісенній формі. Люди наділяли слово особливою силою, вірили, що воно здатне втихомирити природні стихії, вмовити богів, посприяти гарному врожаю. Так у різних куточках світу виникла *усна народна творчість*, або *фольклор*. З появою писемності фольклорні твори почали записувати, щоб ми з вами змогли їх прочитати. Найпоширенішими жанрами фольклору є *прислів'я, приказки, загадки, пісні, легенди, казки* та ін.

Фольклорні твори не мають одного автора, бо створював їх народ, тобто *колективний автор*. Ми завжди впізнаємо ці твори за традиційними ознаками: зачин, звернення до слухачів, повтори, словесні звороти, народна лексика тощо. А головне — у

Рут Сандерсон. Ілюстрація до казки «Попелюшка». 2002 р.

Микола Залевський. Ілюстрація до казки «Хлопчик-Мізинчик». 1978 р.

фольклорних творах ми знаходимо інформацію про те, як люди уявляли справедливість, правду, добро і все, що цьому суперечило. Зміст цих уявлень вони втілювали в персонажах, подіях, явищах природи. Усна народна творчість має повчальний зміст, і кожне покоління відкриває в ній щось важливе для себе.

Казка як жанр фольклору. У народних казках люди намагалися пояснити залежність свого життя від сил природи, тварин, рослин й усього, що їх оточувало. У казках відображені їхні чесноти й вади, уявлення про добрі й лихі сили. В основі казок — захопливі розповіді про вигадані події та явища, які люди сприймали як реальні. У казках діють персонажі, які не мають прізвищ, а інколи — навіть імен. Це лише загальні образи, втілення народних уявлень (лис, вовк, шакал, король, Іван — селянський син, царівна, принц та ін.). Місце, де відбуваються події, і час також точно не вказані («в одному царстві», «в одному селі», «тоді, коли ще звірі говорили»). Казкові персонажі опиняються в ситуаціях, які випробовують їхні характери, волю, фізичну силу. Фантастичні сили шкодять або допомагають їм, а світ природи і світ людський зближуються настільки, що люди, тварини й рослини розуміють одне одного. Добро в боротьбі зі злом завжди перемагає. Персонажі, які діють на боці добра, правди і справедливості, з честю долають усі випробування.

Починаючи читати казку, ми налаштуємося на захопливу мандрівку незвичайними світами, зустрічі з дивовижними героями. У всіх казок однакова будова: *зачин* (початок твору), *основна частина* (розповідь про події та дійових осіб), *кінцівка* (підсумок того, про що йшлося, характерні казкові вислови). Казкам притаманна особлива художня мова.

Різновиди народних казок. За змістом і художніми особливостями казки поділяють на три види: про тварин, чарівні, соціально-побутові.

Казки про тварин. Головні персонажі в них розмовляють і діють, як люди. У давнину розповідачі наділяли тварин людськими якостями (вовк — жадібний, лисиця — хитра, заєць — боягузливий тощо). Так давні люди втілювали свої уявлення не тільки про природний, а й про людський світ. Однією з найдавніших казок про тварин є індійська казка «Фарбований шакал», що увійшла до збірки «Панчатантра».

Чарівні казки. Такі казки ще називають *фантастичними, героїко-фантастичними*. Чарівність виявляється в усьому. Персонажі зустрічаються із фантастичними істотами (Дракон, Змій, Баба Яга, Чудовисько тощо), потрапляють у незвичайні ситуації. Час і простір, де відбуваються події, теж незвичайні (підводне царство, країна ельфів тощо). Герої та героїні долають неймовірні випробування. Перемогу над злом їм завжди допомагають здобувати чарівні предмети (жива і мертва вода, чарівні меч, паличка, яблуко, літаючий килим, чоботи-скороходи, шапка-невидимка тощо), а також персонажі, які здатні творити дива. В основі сюжету чарівних казок — подорож, розгортання дії в дорозі або в пошуку чогось чи когось. За свої чесноти герої та героїні в нагороду отримують любов, щастя й багатство.

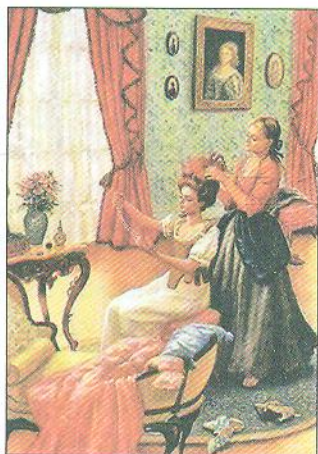
Соціально-побутові казки. Основну увагу в соціально-побутових казках зосереджено на повсякденному житті людей і стосунках між ними. Вони прославляють розум, працьовитість, доброту, здатність протистояти складним обставинам, боротися за кохання та щастя. Їхніми персонажами є: кмітливий солдат, наймит, бурлака, селянин, мандрівник; бідна дівчина (мудра й працьовита),

videotext

Кость Лавро.
Ілюстрація до казки
«Котик і півник». 2008 р.

Рут Сандерсон.
Ілюстрації до казки
«Попелюшка». 2002 р.

дурень, який виявився найрозумнішим; падчерка, яку гноблять мачуха та її донька; сварлива жінка; багатий, але нерозумний пан та ін. Нерідко діють узагальнені образи: Правда, Кривда, Доля, Лихо, Щастя. Соціально-побутові казки насичені реаліями людського побуту (речі вжитку, їжа, одяг тощо). Простір і час теж здебільшого конкретні, а мова персонажів — індивідуалізована.

● Теорія літератури

Фольклор (англ. *folk* — народ, люди і *lore* — мудрість, знання), або **усна народна творчість, усна народна словесність, народнопоетична творчість**, — сукупність творів колективного походження, що виникли в глибоку давнину, існували в усній традиції як утілення народних уявлень (про світ, природу, моральні якості тощо) та ідеалів.

Народна казка — епічний сюжетний твір про вигадані події та явища, які сприймаються й розповідаються як реальні.

За що ми любимо українські казки?

Головними джерелами народної моралі є повага й любов до праці та волі. Це відтворено в українських народних казках, персонажі яких — вправні, кмітливі люди праці (коваль, селянин, хлібороб, жінка або дівчина-трудівниця) і борці за волю (козак, гайдамака). У них особливо важливі повага до свого родоводу, цінність сім'ї, ідеали добра і краси. Тому ці казки завжди засуджують тих, хто не шанує своїх батька й матір, живе нечесно, дбає тільки про себе, порушує слово.